

Slovenská archeologia, Časopis Slovenskej akadémie vied, Ročník II, Bratislava 1954, 160 str.

Nova številka arheološkega vestnika, ki ga izdaja Slovaška akademija znanosti, je tehnično ravno tako bogato opremljena, kakor je bila prva številka. Tisk in reprodukcije so odlične in v polni meri služijo res znanstvenim namenom. Vsebinsko je pa nova številka posvečena zvečine problemom, ki se dotikajo slovenske arheologije. Recenzija je tokrat le ena in obravnava razpravo Jana Dekana o začetkih slovaške zgodovine in o Velikomoravski državi.

Pavol Čaplovič podaja v »Slovanské pohrebište v Nitre pod Zoborom« poročilo o slovanski nekropoli, ki je bila odkrita v Nitri. Ta nekropola ima nekatere čisto tipološke posebnosti, posebno glede izdelave S- obročkov, katerih pentlja je tukaj izredno široko skovana. Pletene ogrlice, dalje pletene zapestnice s kačjimi glavami, nekateri prstani itd. imajo najbližje analogije v belobrdski kulturni skupini. Drugi objekti, kakor posamezni prstani, imajo pa zopet analogije v köttlaski skupini. Med uhani so tudi nekateri, ki imajo boljšo zvezo s severnimi slovanskimi pokrajinami. Zanimiva je tudi avtorjeva ugotovitev, po kateri je del tukaj najdene keramike bil izdelan samo v ritualne namene, ki se ni uporabljal kot vsakdanja keramika. Grobišče datira avtor v čas od druge polovice X. do začetka XI. stoletja.

Naslednjo razpravo je napisal Zdeněk Vaňa: »Maďari a Slované ve světle archeologických nálezů X.—XII. století«. V tej zelo obširni razpravi zasleduje avtor problem etnične pripadnosti belobrdske kulturne skupine. Ta nadvse pomemben problem je bil reševan že na razne načine, vendar pa nikdar niso dospeli raziskovalci do končnega rezultata. Medtem ko so to kulturno skupino nekateri tuji znanstveniki različno tolmačili in jo tudi različno opredeljevali, je večina slovanskih znanstvenikov sprejela sklep, da so nosilci belobrdske kulture zvečine bili Slovani. Vaňa je v svoji študiji znova načel to vprašanje, ki ga je na dokaj zanimiv način skušal rešiti. Vendar pa ne glede na to, da je njegovo tolmačenje v precejšnjem nasprotju z dosedanjim glediščem, nastaja resno vprašanje, koliko je njegova hipoteza točna. Po mnenju Vaňe se je sicer belobrdska kultura širila po vsej karpatski kotlini, vendar pa postavlja njen center v srednje Potisje. Dalje sklepa avtor, da se je ta kultura razvila delno na slovanskih, delno pa na ogrskih elementih. Med belobrdsko kulturo razlikuje avtor tri razvojne faze, katere tudi različno opredeljuje. Končni njegov sklep je, da je ta kultura last dveh narodov, Slovanov in Ogrrov in da je na Ogrskem etnično ni mogoče opredeljevati. Vaňa ima nekaj točnih in tudi sprejemljivih domnev, vendar je mogoče o mnogih še veliko razpravljati. Večkrat so ga zavedle tudi razprave, ki so bile nekdanj čisto tendenciozno pisane, na katere se pa v svoji študiji v veliki meri naslanja (n. pr. trditev o obstoju köttlaskih predmetov ob Blatnem jezeru, katere je povzel po Dinklageju, ne da bi se prepričal o njeni resničnosti). Ni njegova krivda, da verjetno ni imel na razpolago marsikakšno jugoslovansko razpravo, ki bi mu omogočila izpopolnitev ali pa tudi drugačno klasifikacijo. Omenil bi tudi, da je njegova karta najdišč skupno s samim opisom najdišč zelo pomanjkljiva. Glede na literaturo, ki jo je imel, je uporabljal pač imena, ki so v njej uporabljena. Tako označuje nekatere lokalitete v Jugoslaviji še po ogrskih komitatih (Vršec, Temes), druge zopet po novih federacijah (Ptuj, Slovinsko; Junuzovce, Chorvatsko), tretje po najbližjem večjem mestu (n. pr. Belo brdo, Osek), četrte po pokrajinah (n. pr. Scheraunitz [Zirovnica] v Krańsku), pete pa po državi (n. pr. Vinča, Jugoslavie). Ne gre sedaj za to, da so včasih imena še izpred prve svetovne vojne, za kar pač avtor ni mogel vedeti, kako se danes imenujejo (saj pogosto še sami ne vemo), mislim pa, da bi bilo bolje, ko bi vsa naša najdišča označil pod Jugoslavijo. Zdi se mi pa, da se mu je ta pomanjkljivost vrinila tudi pri drugih državah, ne samo pri naši. Poleg tega moram pa tudi še omeniti, da je nemogoče Köttlach uvrstiti med najdišča belobrdske kulturne skupine, kakor je to storil avtor. Takšnih in podobnih momentov je še mnogo, v katere se pa tu ne nameravam spuščati. Nemogoče je tudi v celoti sprejeti njegove hipoteze o izvoru belobrdske kulture, medtem ko se o njeni etnični pripadnosti dá govoriti tudi še na drug način. Nadrobno se mislim pa tega problema dotakniti na drugem mestu.

Naslednjo razpravo sta napisala Szöke Béla in Nemeskéri János: »Archeologické a antropologické poznatky z výzkumu v Bešeňove pri Šuranoch«. Na tej

lokaliteti so poleg grobišč odkrili tudi druge objekte, ki ravno tako kakor grobišča pripadajo raznim periodam. Tako so tukaj najdeni grob ter nekateri drugi objekti in predmeti iz mlajše kamene dobe. Dalje so najdeni grobovi unjetiške kulture, latenski grobovi, žgani grobovi iz predgradiščanske dobe in grobovi iz mlajše gradiščanske dobe. Vse gradivo obravnavata avtorja tako z arheološkega kakor tudi z antropološkega gledišča. Po materialu sodita, da je najmlajše odkrito grobišče bilo uporabljeno v XV. stoletju. Po gradivu in po antropoloških izsledkih mislita avtorja, da je grobišče slovansko, pri čemer pa menita, da je glede na prisotnost staroogrskih pušic ter še nekaterih drugih predmetov, dalje pa tudi glede na trepaniranje lobanj ter glede na štiri lobanje, ki imajo turanidne znake, bil dokaj intenziven vpliv ogrskega etnika.

V članku »Avarsko-slovenské pohrebište v Barci, okres Košice«, je Jan Pástor podal poročilo o raziskovanjih leta 1951, kjer je v plasteh z Bükk kulturo bilo odkrito tudi avaroslovansko grobišče. O novem belobrdskem grobišču pa poroča Ludmila Kraskovská v članku »Staroslovenské pohrebište v Máste pri Bratislavě«. To grobišče pa je bilo slučajno odkrito in doslej še ni sistematično raziskano.

Jos. Korošec

Slovenská archeologia, Časopis Slovenskej akademie vied, Ročník III, Bratislava 1955, 328 str.

Tako po velikosti kakor tudi po vsebini je tretja številka časopisa Slovenská archeologia najboljše. V največjem delu se peča z vprašanji in poročili predzgodovine, v čemer se ravno tako precej razlikuje od prejšnjih dveh števil, kjer so bili prvenstveno zastopani drugi problemi. Vendar so pa tudi v tej številki posamezni članki, ki se dotikajo vprašanj zgodnjega srednjega veka in slovanske ter madžarske arheologije.

Izredno zanimiva je razprava »Slavonska kultura v Československu«, ki jo je napisal Bohuslav Novotný. Avtor obravnava vsa doslej znana najdišča s slavonsko kulturo na področju Českoslovaške, katerih je danes že izredno veliko število. Po vsem kaže, da je vpliv slavonske kulture na českoslovaške pokrajine bil veliko močnejši, kakor je bilo soditi po dosedanjih podatkih. V celoti je zbral avtor na Češkem in Moravskem 21 lokalitet, na Slovaškem pa 20, t. j. skupaj 41 lokalitet, od katerih večina ni bila doslej znana. Kljub temu so pa tudi vsi doslej zbrani podatki omejeni v glavnem le na posamezne elemente, od katerih je najpomembnejši kupa na nogi, ki je sicer ena najkarakterističnejših oblik za slavonsko kulturno skupino. Novotný poleg tega omenja tudi posamezne oblike, katere so pa, kakor se mi dozdeva, lahko nastale tudi pod drugim kulturnim vplivom, ne pa pod vplivom slavonske kulturne skupine. Tako se mi zdi, da bo močan vpliv med posameznimi primeri tudi s strani lengyelske kulturne skupine. Žal pa danes, ko še ni raziskano ozemlje med Savo in Dravo, ter so tudi najdbe na ozemlju Ogrske zelo pomanjkljive, ni mogoče soditi o podrobnostih vplivov posameznih kulturnih skupin, ki so ležale jugovzhodno od českoslovaških pokrajin.

V drugi razpravi Mária Novotná »Medené nástroje a problém najstaršej ťažby medi na Slovensku« obravnava vprašanje bakrenih izdelkov ter vprašanje pridobivanja bakra na Slovaškem. Prihaja do sklepa, da so, glede na razširjenost najdišč bakrenega orodja na Slovaškem ter glede na kemijske analize, že v eneolitiku pridobivali tudi na Slovaškem baker, medtem ko naj bi bili bakreni izdelki, ki pripadajo še neolitiku, import v te kraje. Kljub temu pa, da se je po mnenju avtorice baker pridobival tu že v neolitiku, se bakreni izdelki tega časa ne morejo uvrstiti v nobeno ustrezno kulturno skupino. Avtorica pa kljub vsemu pušča še odprto vprašanje najstarejšega pridobivanja bakra na Slovaškem.

V članku »Nález hlinenej plastiky v Košolnej« L'udmila Kraskovská poroča o nekaterih fragmentih statuet, ki so bili najdeni v Košolni med neolitičnim gradivom, ki ga pa nadrobneje ne klasificira. Cyril Ambros analizira osteološko gradivo psa, ki je bil najden v Nitranském Hrádku pri Šuranu in kulturno pripada badenski skupini. V članku »Chvalovská jaskyňa a pilinské jaskynné pohrebiská v Juhoslovenskom Krase« daje Juraj Bárta opis jame v Hvalovu. Prvič je bila ta jama naseljena že v času trajanja Bükk kulture, kasneje pa